

EDITORIAL

Húsvét az idén március végére esett és így, miközben készültek a hímes tojások, festettek a nyuszik, lapunkra is rákerült a nyomdafesték és elkészült ezévi második számunk. Nagypénteken még veszélybe kerülhetett volna a lap anyaga, de szerencsére csak egy floppy volt abban a bőr hátizsákban, amelyben az újság anyagát szoktam szállítani, s amelyet az autóm csomagtartójából elloptak, egyébként az alatt a néhány perc alatt, amíg a méterekre a kapunktól levő boltban egy üveg tormát vettem. Eszembe jutott, még az ünnepre vásárolt dolgok lakásba felcipelése előtt, hogy elfelejtettem. És bezártam a csomagtartóba a kosárnyi piaci árut, nejlon-zacsaknyi boltit, meg a bőr hátizsákomat, mert abban meg a neheze volt, a dobozos tejek, dobozos gyümölcslék és egy gyerekpezs-gő. A naptáram, a telefonos füzetem és az igazolványokkal teli övtáskámon kívül. A tormához elég volt a pénz a zsebembeli kis pénztárcámban, a hátizsák rejték helyein szoktam a nagyobb pénzeimet tartani, már megélt dolgok miatt. A tormavásárlás után a csomagtartóm bezáratlanul várt és hiányzott belőle a hátizsák. Hogy hogyan vészeli át az ember a felismerés pillanata utáni perceket, félórát, órát, napokat, s hogy kényszerül átvészelni mindezt, hogy a gyereke minél kevesebbet érezzen meg belőle, erről most nem szeretnék írni semmit. Viszont figyelemre méltó az a tény, hogy egy-két órán belül szólt a telefon és visszakaptam az övtáskámat, benne az összes iratommal, igazolványaimmal. Az övtáskát a lakásunkhoz közeli kereszteződésben, az úton dobta el, aki a hátizsákot elvitte. Jól látható helyen találták meg a MATÁV szerelői. Tehát az, aki ellopta a hátizsákot nagy kockázatot vállalva, hiszen fényes nappal, déli 12 és 1 óra között vitte véghez az idegen autó csomagtartójának ki-nyitását, a bőr hátizsák kicimelését, *egy újabb helyzetet is vállalt*, amely már nem a saját érdekében vállalt helyzet volt: jól látható helyre dobta le az övtáskát az igazolványokkal, miközben hagyhatta volna ugyanott, ahova a táskából kirakodott, hiszen ki kellett rakodnia, az biztos, mert az övtáska a súlyos rakomány legalján volt. A mozzanatban, akárhogyan is, jól felfedezhető a másért levés pillanata. Valaki ellopta a háti-zsákomat. De a folyamatban, amely cselekedeteit kísérte, megmaradt egy emberi mozzanat. A másik meg nem fosztása azoktól a papírjaitól, amelyeknek beszerzése pénz, mérhetetlenül sok idő, utánjárás, bosszankodás és kiszolgáltatottság. Ez az emberi, ez a másért levő, ez olyan mozzanat, amelyre jobb esetekben, jobb időkben és jobb világban az emberi szolidaritásnak más - kulturálisan nézve - akár teremtő (ha tetszik kultúrát, közösséget) módozatai is építhetők. Jövők szempontjából én ezt egyáltalán nem tartom mellékesnek. Mint ahogyan e pillanatban azt sem, hogy kérjem mindazok türelmét, akik hívásomat várják, mert nincs telefonfüzetem és akik esetleg váránának engem, mert gondosan vezetett naptáram és benne sok-sok papírom, az intézendők, egyelőre nem kerültek vissza hozzám.

Most, e hangulatomban minden eddiginél nagyobb örömmel gondolok lapunk egyre szaporodó olvasóira és most van bátorságom kérni elkövetkező megrendelőinktől, hogy a csekkjüket úgy töltsék ki, hogy képesek legyünk elolvasni. Legyen ez a szolidaritásnak egy újabb példája: az időnk megbecsülése.

MÁTYUS ALIZ

MEGKÉRDEZTÜK

HARSÁNYI LÁSZLÓ

közgazdászt, a SZONDA IPSOS, Média-, Vélemény- és Piackutató Intézet igazgatóját, hogy lesz-e nonprofit törvény és ha lesz, akkor milyen.

Harsányi László: Én azt hiszem, hogy nem lesz, vagy ha lesz, nem lesz olyan. A fejemben megszületett egy elemző tanulmány vázlatja, de nem lesz módom megírni, a címe: Requiem egy meg nem született törvényért. Törvény pedig azért nem lesz, mert nincs meg igazán az a politikai érdek, amelyik a megszületését hatékonyan támogathatná. Azért nem lesz meg, mert az államigazgatási eljárásokban teljesen kifícamodott az az eredeti koncepció, amely Kuti Évával kitalálódott. Aztán azért nem lesz, mert az idő egyszerűen föléli a lehetőségeket, amely a választási ciklus kezdetéig még rendelkezésre állna. És azért lesz még esetleg, de mégsem jó megoldásként, mert mindezek ellenére, létre lehet hozni egy olyan torzszülöttet (ez nem ritka dolog a magyar törvényalkotásban), hogy születik egy cseppet sem használható törvény, el lehet mondani, hogy a törvénygyár kibocsátott magából még egy törvényt, a választási ígéreték és a kormányprogram teljesültek, majd pedig kiderül egy év múlva, hogy ami elkészült, az teljes mértékben félrehord. Nem tudom, melyik a jobb variáns, hogy ne születessen meg egyáltalán, a beteljesületlen ígéreték között ez még csak nem is a legkárosabb vagy legtragikusabb, vagy jöjjön létre egy olyan, ami miatt aztán a nonprofit szektor - egyébként szükséges - garanciális megoldásai elcsúsznak öt-hat évvel későbbi időre. Mert ha egyszer megszületik egy szabály, akkor nem lehet hozzányúlni egy jó ideig. Nagyjából így látom a sorsát.

Most nyilvánvalóan ide kívánczok, hogy miért. Ha a geneziséhez visszamegyünk a dolognak, akkor valamikor a 90-es évek elején abban gondolkodtak azok, akik töprengtek a szektor egészéről, hogy nem kell ilyen törvény, mert nem szükséges. Ha kerettörvény, akkor minek. És mi az ördögnek kell egy civil szektornak az akkurátus szabályozását kialakítani, amikor éppen az a dolga, meg az benne a clou, hogy virágozzék száz alapítvány és egyesület. És mi is ezt vallottuk - most megint perszonalizálva - Kuti Évával, egészen addig, amíg rá nem jöttünk 94 környékén, hogy egyrészt a szektor borzasztóan földuzzadt. (90 környékén volt 400 alapítvány és 8-9000 egyesület, ma ugye a szervezetek száma 50 ezer fölélt van.) A mennyiségi növekedés rendkívüli differenciálódással járt együtt. Differenciálódással a tevékenységben, nagyságban, hatókörben, filozófiában, üzenetben, mindenféle módon. Világossá vált, hogy ez az erősen differenciált szektor valamilyenfajta törvénnyel elnyerhetné azt a lehetőséget, hogy kijelölődik a társadalom előtt a továbbfejlődés útja. Patetikusan hangzik? Akkor is ezt gondoltuk.

Szeretném közbevetni, hogy én közgazdász vagyok, és nagyon kevésbé szociológizálok a területtel kapcsolatban és csak kevésbé kutatom a civil szektort, mint a társadalmi problémák demokratikusabb megvalósításának formáit, mert én ezt evidenciának tartom, nem kell nekem erről beszélni. Én csak megpróbálok ennek a szolgáltató jellegét megélni és én ebből tudok építkezni. (Ez nyilván csőlátás, de hát Isten bocsássa meg. Csak sok cső legyen.)

Arra jöttünk rá, hogy minden ellenkező híreszteléssel szemben a magyar nonprofit szektor úgy működik, hogy az állami input források az összbevétel 20 %-a körüliek, más-

képp mondva, minden egy forint állami befektetés mellé a civil szektor ad kettőt, saját bevételeiből, adományokból. Az állam olyan közszolgáltatást: egészségügyi, szociális, kulturális szolgáltatást végeztet ezáltal, hogy az ő intervenciója messze elmarad attól, mint amit ezekre a területekre ráfordítania kellene. Ha ez nem történne meg, akkor ennek többféle negatív hatása lenne, például bizonyos szolgáltatások egyszerűen nem jelennének meg. Nem lenne szolgáltatás a fogyatékosok számára, meg nem lennének alternatív iskolák, meg nem lennének ilyen vagy olyan táncgyűttesek. Mindezek olyan modernizációs feladatok, amelyeket büszkén vállal minden hatalom, leggalábbis minden választási ciklus előtti hat hónapban.

Számunkra mindebből az következett, hogy egy olyan törvényt kell alkotni, amely felerősíti ezt az aspektusát állam és a civil szektor kapcsolatának, tehát az állam és a civil szektor kapcsolatában garanciákat hoz. Az volt Évával az elképzelésünk, hogy meg kell különböztetni a tevékenységeket egymástól, hogy egy virtuális közhasznúsági skálát meg kell alkotni. Én a bélyeggyűjtőket nagyon fontosnak tartom és a macskatenyésztőket is, és az emberek rengeteget tanulnak abból, hogy együtt tenyésztenek macskát, mert megtanulnak együttműködni valamilyen cél érdekében, mert senki nem tanítja meg nekik, de hát azért mégiscsak más az állami kapcsolódása az előbb említett tevékenységnek, mint mondjuk egy kulturális törvényben garantált tevékenység ellátásának vagy egy szociális juttatásnak vagy egy egészségügyi feladatnak. Tehát kellene lennie egy skálának vagy egy lépcsősornak, amihez a legkülönbözőbb módon kapcsolódik az állami intervenció lehetősége. Mi azt mondtuk, hogy "alul" a legszélesebb körben hagyja békében az állam ezeket a szervezeteket és fölül pedig, ahol a nonprofit szervezetek állami feladatokat látnak el, normatív módon juttassa ezeknek el a támogatókat.

Ehhez képest a törvénytervezet, ami már egy kodifikációs eljárás is végigment, mindezt nem tárgyalta. E feladat megalkotásának helyére léptetett mindenféle állami ellenőrző szervezeteket, tehát egy rendkívül erős etatizálása történt meg az alapgondolatnak. Ez aztán a politikai háttéregyezkedésekben már meghalt, politikai erők ezt nem támogatták, de nem lépett a helyére semmilyen más, akár az eredeti gondolat.

Úgy hallom, hogy arról folyik jelen pillanatban a vita, hogy az állami ellenőrző szervek helyett valamilyen más ellenőrző metódus szerepeljen a törvényben. Amikor engem megkérdeztek, azt mondtam, ti már akármit csináltok, ez már rossz. Ezt kéne hagyni, vissza kellene menni az eredeti gondolathoz, megpróbálni végiggondolni a "közhaszonnak" valamilyen strukturált rendszerét, meggondolni azt, hogy mi az aktuális helyzet, gazdasági, társadalmi, politikai és milyen az a vízió, hogy mi lesz itt 2000-ig és azon túl, amit előbb-utóbb valakinek végig kéne gondolni. Ez eldöntené, hogy a skála hogy nézzen ki, nagy durva vonalakban, aztán majd megváltozik, ha nem jó. Ha ez eldőlt, ez majdnem generálja, hogy ehhez milyen intézménycs állami beavatkozás, jogalkotás, milyen állami garanciák, milyen nyilvánosság kell. Szóval egy hegeli fordulatot kellene végrehajtani, de azt hiszem, ez reménytelen. Reménytelen, mert egy zsákutcából borzasztó nehéz visszaaraszolni, nem szokták vállalni, inkább azt szokták vállalni, hogy a zsákutca végére odafestenek egy kaput, és azt mondják, hogy hát, miért nem tudtok ti ezen átmenni. Én azt hiszem, ez most így fog működni, tehát születik valami pocsek dolog és nem lesz jó senkinek.

Van a dolognak még egy megközelítési módja, ezt általában az értelmiségiek utálni szokták, de ettől még persze ez valóság, hogy minden ilyen feladatnak van politikai logikája. Már pedig a politikai logika nagyon sokszor fölülkerekedik más logikákon, és ha közeledünk egy választás felé, akkor ez el is uralkodik a döntéshozók nagy részén. Ez a logika azt kívánta volna meg, hogy őszinte legyek, hogy a törvény megszülethessék 97 első felében, ha ez egy civilizációs törvény (ad absurdum ilyen elképzelhető a magyar parlamenttől is, én nem mondom, hogy tudatosan), akkor ennek a jótékony hatását ebből az 50 ezer szervezetből a jobb helyzetbe jutott 15-20 ezer (a többi meg semleges, tehát abszolút nincs ellenérdekeltség) már megtapasztalta volna a választások előtt, a 98-as költségvetési évről, és nem azt mondom, hogy boldogan szavaznának a koalícióra, mert azért ez nem ilyen egyszerű, de mindenesetre lehetett volna egy ügyes politikai marketinggel azt mondani, hogy mi azért hoztunk valami olyant, ami időálló és jó nektek, és senkinek nem sértettük az érdekét. Namost, ha ez év végén születik meg vagy a jövő év elején, akkor a politikai logika szempontjából teljesen indifferens. Ugyan nekem ilyenkor a politikusok el szokták dalolni, hogy az örökkévalóságnak dolgoznak és a nemzetért dobog a szívük, de ilyenkor engem halvány undor fog el, mert ezen kívül a szóhasználaton kívül ilyenrel nem nagyon szoktam találkozni. És én ezzel is érveltem. Szerintem minden szakmának a saját érvrendszerét kell megtalálni, a politikusoknak azt kellett elmondanom, hogy hát fiúk, lányok, nem kell nektek ezt a dolgot szakmailag mélyebben megérteni, úgysem lesz rá szükségetek soha az életben, most a saját logikátok szerint gondoljátok végig, hogy van itt valami, amit ha végigcsináltok, akkor görögtűz, virágeső, nem tudom én micsoda, és ki lehet állni a megyében a 40-50 egyesület, alapítvány elc, hogy én képviselő, ezt hozom nektek. Namost nem. Szóval, miután a hosszútávú gondolkodás az nagyjából tíz-tizenkét napos ciklusokban végződik, én ezt az egészet teljesen föladtam. Mégpedig az 1 %-os törvény miatt adtam fel. Amikor láttam, hogy egy alapvetően nem rossz gondolat, hogyan tud két módon kisiklani: egyrészt hogy tudnak olyan eljárási szabályokat beletenni, amelyek elbizonytalanítják azokat, akik érdekelték, ami ellenőrizhetetlen és aminek ezért semmi értelme, viszont bonyolult és ellenszenves.

(Elmondtam már a rádióban, hogy kikérem magamnak, hogy adóügyi harmad tisztviselők döntsenek el egy ilyen fontos társadalompolitikai kérdést, ezt egyszerűen kikérem magamnak. Ez nem faire.) Másrészt az a kormánypárti koalíció, amelyik megalkotta ezt a törvényt, ami után megszülte, akkor elment szabadságra. Nem állt ki senki, nem mondta azt, hogy ez kell emberek, higgyétek el, hogy a támogatásokat a megfelelő helyre fog jutni. Senki nem mondott, semmit. Ezért aztán az adófizetők 15 %-a fog élni ezzel a lehetőséggel. És akkor májushban meg júniusban az összes kezüket széttárják a politikusok, hogy hát ők, hát szóval, ezzel a néppel nem érdemes jót ten-ni. Jön ez az abszolút aufkler dolog, miközben semmi másról nincs szó, mint az ő impotenciájukról.

Mi a teendő? (Ahogy azt egy másik elfelejtett politikus mondta.) Fogalmam sincs, mi a teendő. Elnézést kérek az ilyen technikai részletekért, de hát sajnos így működik a dolog, pillanatnyilag a Művelődési és Köznevelési Minisztériumnál van a lépés lehetősége, hiszen ők az előterjesztői ennek a micsodának. Én azt gondolom, hogy a minisztériumnak kisebb gondja is nagyobb annál, mint hogy ezzel a dolog-

gal foglalkozzon, úgy gondolom, hogy ráadásul, mivel az idő már elmúlt fölötté, Magyar Bálint politikai érdeklődése sem olyan nagy, és hát az ebben dolgozó apparátusnak meg sem az attitűdje, sem a felkészültsége nem teszi lehetővé, hogy ezt megcsinálja. Logikailag még lenne egy érdekelt minisztérium, és hát muszáj minisztériumokról beszélni, mert Magyarországon ők nyújthatnak be törvényeket, amelyeknek a stratégiai érdekei okán ezt pátyolgatni kellene, ez a Népjóléti Minisztérium. Ez meg olyan probléma, hogy azt már nem szívesen vállalja el egy minisztérium, hogy másfél évvel az indítás után, egy bedöglött, összegányolt, besült ügyet most elővezessen. Akkor csinálná ezt meg, ha nem járna politikai konfliktussal, és ha a sikeresség esélye nagyon magas lenne. Namost ez nem fog működni. Emiatt aztán nem lehet legyőzni majd a másik két erős minisztériumnak az ellenállását. A Pénzügyminisztériumét, aki ugye a pénztárcájához kap, hogy a törvény bevezetése után 4 forint 30 fillérrel csökkenni fog az adóbevétel és ugye az nem érdekli, hogy a 4 forint 30 fillér helyett mennyi lesz a közszolgálati forrásbővülés. És az Igazságügyi Minisztériumot sem érdekli, neki meg jogalkotói feladatai vannak, és gyűlöli az ilyenfajta munkákat. Éppen ezért oda jutottunk, a kérdés legelejére, hogy egy requiemet nyugodtan el lehet kezdeni komponálni.

Még azt a kérdést lehet feltenni, hogy akkor mi van? Hogy akkor most mi történik? Égszakadás, földindulás, vagy nem. Természetesen a szektor éli az életét a továbbiakban is, egy picit lassabb lesz, meg az a lehetőség, ami a törvénnyel megszülethetett volna, kevésbé tud olyan gyorsan belépni a rendszerbe (mint közszolgáltatást ellátó intézménytípus vagy szektor), mintha ezt egy politikai és közgazdasági logika segíthette volna. Nem lesznek ilyen típusú sikerlehetőségei a választási kampányban a kormánypártoknak. Feltehetően a szektor belső, immanens fejlődésében egy lehetőség elmarad, hiszen a törvény kiszorította volna a nagyobb nyilvánosságot, az önszerveződésnek bizonyos karakterisztikusabb formáit. Maradnak ezek a kevesek által támogatott ernyőservezetek, ezek fognak a parlamentbe bemenni és hülyeségeket beszélni, és a média meg egyéb törvények úgy fognak egymás után születni, hogy nem vesznek tudomást arról, hogy itt van egy szektor. Valószínűleg születni fog még negyven jogszabály, amit logikusan végig lehetett volna gondolni aszerint, hogy a szektor, amely valóban a harmadik a piaci és az állami mellett, hogy foglalja el azt a helyet, amit egy modern társadalomban el szokott volt foglalni.

És elmaradnak azok az elemzések, amelyek azt vizsgálnák, hogy az alapítványok, közhasznú társaságok, egyesületek jók-e, mint intézmények, nem kell-e a paramétereiken változtatni, nem kell-e végiggondolni azt, hogy megszülethessék valami más helyettük, vagy csak egy picit ne így szülessenek meg, meg több legyen a jogi garancia, a visszaéléseknek a száma egy picikét kevesebb legyen. (Bár messze nem annyi a csalás, a lopás, a sikkasztás, a hazugság ebben a szektorban, mint a piaciban vagy a hivatalok költségvetésében).

Én még mindig azt hiszem, hogy van a társadalmi folyamatoknak egy előre látható lehetősége, a társadalmi tervezésé, abban az értelemben, hogy bizonyos folyamatokat mégiscsak lehet megtervezni, modellezni. Valami felelősségnek kellene lennie. És ha ilyen lenne, akkor nyilván más lenne egy nonprofit törvénynek a sorsa. De nincs ilyen, semmifajta értelemben nincs ilyen.

A téma iránt érdeklődők figyelmét felhívjuk az alábbi kiadványra:

A Nonprofit Kutatások 4. könyve a "Szektor születik". A nonprofit szektor nemzetközi összehasonlításban. Írta: Lester M. Salamon, Helmut K. Anheier. Kiadó: Nonprofit Kutatócsoport, Budapest, 1995. Sorozatszerkesztő: Harsányi László. Fordította: Kuti Éva.

A sorozatszerkesztő előszavából:

Ez a könyv - A HARMADIK SEKTOR. A NONPROFIT SEKTOR MAGYARORSZÁGON, valamint az EGYESÜLETI CÍMTÁR után - annak a nemzetközi összehasonlításnak az eredményeit tartalmazza, amelyben 12 ország képviselői, köztük hazai kutatók vettek részt. Ilyen összehasonlító elemzés a nonprofit szektorról eddig még egyáltalán nem készült, s az eredményeket összefoglaló kötet az angol eredetit követően először magyarul jelenik meg. Az elemzés értékét a hazai olvasó számára nem csupán az eredetisége adja meg, hanem az is, hogy az összehasonlításban résztvevő fejlett nyugati demokráciák nonprofit intézményrendszerei - minden különbözőségük ellenére - előrevetítik a magyarországi nonprofit szektor fejlődését, jelzik annak jövőbeni lehetőségeit. Vagy ha nem, akkor bemutatnak egy másik utat, egy másik forgatókönyvet. Ezen túlmenően, az összehasonlítás eredményeinek megismerése fogódzót ad a magyar nonprofit szektor szerepének, helyzetének, szabályozási előnyének vagy elmaradásának reális értékeléséhez.

A könyv szerzői nem csupán a nemzetközi nonprofit kutatás kiemelkedő képviselői, de ott voltak a hazai nonprofit szektor újjászületésénél is. Így elmondhatjuk, hogy a magyar helyzetet nem csupán a nemzetközi összehasonlító vizsgálaton keresztül ismerik, hanem egyúttal a hazai alapítványok és egyesületek fejlődésének támogatóit is tisztelhetjük bennük.

